

hogymilyen aránylatokban térnek el ezek a képek egymástól!

b/ Mimes szerepjátékban jelenítsék meg a tanulók Miklós és Bence találkozását és beszélgetését a nádasban! Könnyíthetjük a feladaton úgy, hogy jelenetekre osztjuk a találkozást, és természetesen, előkészítjük a játékot. A hitelességet, az őszinteséget jutalmazhatjuk is! Hiszen csak azoknak lehet sikeres a játéka, akik jól ismerik az ének szöveget, tehát tanultak. Az is segíti a játékot, ha írásbeli házi feladatként azt kapták, hogy készítsék el a találkozás és beszélgetés mozzanatainak címszavas vázlatát! Szép siker, ha tud vallani Bence szavak nélkül Miklós iránti szeretetéről.

Ötödik ének

Mesemondóként olvassák fel kifejezően az éneket! Az előadásmód a régi mesemondók stílusát kövesse! (Situációs szerepjáték.)

Debreczeni Tibor

A SZERETET NEM MÉRLEGEL Drámapedagógiai órák egy bibliai történetről — foglalkozás-leírás —

Helyszín: a Nagykőrösi Református Tanítóképző

Jelen vannak: a drámapedagógiai szakkollégium másodéves hallgatói, tizenhétgyen

Időpont: 1993. október 7. 5-6. óra és október 14. 5-6. óra

I. rész

KÖZLÉS ÉS VALLOMÁS

A tanár kilencven percen át szünet nélkül van együtt a tanulókkal. A főiskola második emeleti halljában körbe rakott székek, fal mellé húzott asztalok és tábla között várják. Megszokták a mostoha környezetet, meg a felhangzó zajokat is, és az időnkénti járkálást is. A hallgatók tanító-hitoktató szakosak. Drámapedagógiára azért jelentkeztek, hogy hajlamuknak megfelelően cselekedtetve tanítsák a gyerekeket, többek között a vallásórakon is. Új feladatot kap ezzel a drámatanár. A Bibliához kell nyúlnia, végiggondolni, megtervezni, miként képes a drámajátékokkal élőbbé tenni a Szentírás történéseit, miként képes felfedeztetni az evangéliumi példabeszédekben rejlő életigazító tanulságokat.

A tanár ennek két útját-módját járja. Vannak olyan foglalkozásai, amelyeken arra törekszik, hogy a hallgató figyeljen, ő miként tanítja majd a kicsiny gyermekeket. A másodikos hallgatók már elkezdik a gyakorlati tanítást hitoktatói segédlettel. Ilyenkor a példa a gyerekekre szabott, s ők maguk a foglalkozás kvázi-kicsinyei. Máskor, mint a most leírandó órán is, a tanár csak a főiskolás hallgatóira koncentrál, húszéves, érzékeny értelmiségi létükre, és semmi más nem tart szem előtt, mint az ő emberi, lelki gazdagodásukat. (Más dolog, hogy a hallgató ezenközben dramaturgiát, drámajáték-építkezést is tanul, drámatechnikákat sajátít el, melyeket majd ő alkalmaz saját óráin.)

AZ ÓRA TÉMÁJÁUL SZOLGÁLÓ BIBLIAI TEXTUS
(János evangéliuma, 12. rész, 1-8.)

Jézus megkenetése Betániában

„Jézus tehát hat nappal húsvét előtt elment Betániába, ahol Lázár élt, akit feltámasztott a halottak közül. Vascsorát készítettek ott neki, s Márta szolgált fel, Lázár

Toldi összefoglalása

„Toldi Miklós tette, győzelme világra szóló teljesítmény, szenzáció”. Tudósítóként számoljanak be arról, hogy az elbeszélő költemény folyamán Miklós erejét és bátorságát hogyan állítja mind nemesebb célok szolgálatába, valamint arról, hogy melyek voltak életének azok az eseményei, amelyek közelebb vitték vitézi vágyainak megvalósításához. A tudósító fejezze ki Miklós iránti érzelmeit is: csodálatát, szeretetét, tiszteletét! Ezt a szerepjátékot csak Miklós jellemének elemzése, megbeszélése után adhatjuk!

Műbírálóként pedig számoljanak be arról, hogy Arany János költői előadásmódja olyan lebilincselő és közvetlen, mint a népi mesemondóké. Idézetekkel támasszák alá állításait! Ugyanilyen szerepbe bújva a mű stílusáról is beszéljenek!

pedig a Jézussal együtt ülök között volt. Mária ekkor elővett egy font drága valódi nárduskenetet, megkenete Jézus lábát, és hajával törölte meg; a ház pedig megtelt a kenet illatával. Tanítványai közül az egyik, Júdás Iskariótes, aki el akarta őt árulni, így szólt: „Miért nem adták el inkább ezt a kenetet háromszáz dénárért, és miért nem juttatták az árát a szegényeknek?” „Jézus erre így szólt: Hagyd, hiszen temetésem napjára szánta: mert a szegények mindig veletek lesznek, de én nem leszek mindig veletek!”

PEDAGÓGIAI SZÁNDÉK

A tanár szeretné, ha hallgatói a bibliai textus, illetve a textus alapján történt drámapedagógiai óra nyomán és inspirációjára végiggondolnák közvetlen vagy közvetett élményeiket; képesek-e olyaféle gesztus gyakorlására, mint Mária, aki Lázár házában egy évikeresetével — ennyi volt a háromszáz dénár értékű nárdusolaj — öntözte meg a Mester, a halálba készülő Jézus lábait. S szeretné, ha képesek volnának megfogalmazni, milyen indítékok inspirálják az embert Mária-féle önfeláldozó gesztusokra. A tanár egyúttal abban is bíz, hogy az ilyen óra segíti a tanítványt, hogy ő maga is érzékenyebb füllel hallgassa és olvassa a bibliai történetet, plasztikusabban legyen képes majd a tanulságokat továbbadni.

A DRÁMAÓRA FOLYAMATA

Első lépés: *A tanár felolvassa a már közölt bibliai szöveget, új fordításban, az olvasópróbákra jellemző módon. A tanár új fordítású Bibliát visz az órára, a téma gazdag asszociációs lehetőségében bizakodva mindenképpen el akarja kerülni, hogy a figyelem elterelődjék a történetről, amelyet aktuálisnak vél. Ha Károlyi fordításában olvassa fel az idézett részt — gondolja —, gondola-*

telterelő szellemi kalandra csábíthatja a hallgatót az archaikus zamat, a XVI. századi nyelv gazdagsága. Ezért próbál eltérni a protestáns lelkipásztori gyakorlat tempolomi hagyományától, s inkább óhajt élni a színházi rendező olvasópróbában szokásos láttató szövegközlésével.

Második lépés: a tanár kérdéseket tesz fel, és Gordon-technikával összegez. Ezzel a résztvevőket a helyzet újragondolására készíti. Ők ugyanis — bibliaolvasók lévén ismerik a történetet. Az első kérdések a jelenetben szereplő viszonyokra vonatkoznak, Máriára és Jézusra. A bibliai textus szűkszavúsága miatt a résztvevőknek van mit elképzelnie. S a kérdések, amelyek végén az eredménynek meg kellene születnie: Mi Mária tettének indítéka?

Ki ez a Mária? Emlékezteti őket egy másik bibliai jelenetre. Jézus akkor is náluk van. Márta háziasszonyi teendőket végez, Mária pedig a Mester lábai előtt ül, és hallgatja, ahogy beszél. És amikor Márta szemrehányást tesz, amiért csak ő tevékenykedik a vendégek körül, Jézus azt feleli, hogy Márta ugyan nagyon nrendes asszony, de a jobb részt Mária választotta. Jézusnak voltak asszonykövetői is. Hogyan viselhették el őket a férfiapostolok? (Ismeretes, hogy Jézus az első próféta, aki egyenlőnek tekinti az asszonyokat a férfiakkal.) Hány esztendő Mária? Milyen küllemű? Milyen idegalkatú? Milyen a viszonya a Mesterhez? Miért válik Jézus követőjévé? Hogyan élt, mielőtt Jézust megismerte? Leány-e, asszony-e? Érzelmi világa milyen?

(A feladat izgalmas: meg kell fejteni egy nőt. Hogyan él, érez, gondolkodik. Egy esetleg hozzájuk hasonló korú nő alakját kell megteremteniük. A felfedezés öröme eluralkodik a hallgatókon. Egyre izgatottabbak, egyre aktívabbak.)

S a hallgatók válasza a tanár megfogalmazásában: Mária érzékeny, rajongó, valószínű egy nagy csalódás után van, empatikus lény, romantikus alkat, Mária tud szeretni.

A tanár máris tovább kérdez. Ki az a Jézus, aki az imént érkezett Lázár házába. (A foglalkozás rögzítője most az óra folyamatában próbálja megidézni az esemé-

nyeket.) Fáradt ember. De otthon érzi magát, őhozta vissza a halálból a házigazdát. Szomorú szemű. Útban Jeruzsálem felé. Várja a Gecsemáné, a templom és a Golgota. Tudja a sorsát, és a rá váró szenvedéseket is. S a vacsorai kavalkádban egy pillanatra erre gondol, és szorongás fogja el. Lehet, hogy össze is rándul. S lehet, hogy ezt veszi észre Mária? Oldani akarja Jézus félelmét, el akarja tüntetni a szeméből a rémületet. És máris dönt. A kezében levő cserépkorsót megfordítja, és ömlik a nárdusolaj, és illata belengi a házat. Mit érez, mire gondol Jézus? Valószínű, hogy meghatja Mária gesztusa. Érti Máriát. Tudja, hogy Mária félti őt, szereti őt, és eme tétével jelet küld. Jelzi, hogy ne féljen, hogy vele marad a szenvedésben. Jézus ugyanis tudja azt, amit ebben a társaságban igazán csak Mária sejt, hogy az ő ura, a Jézus Krisztus, akitől ő szereteten kívül mást soha nem kapott, hamarosan meg fog halni, s ennek a gondolata számára elviselhetetlen. Jézus, az istenember meg is fogalmazza Mária sejtését, mintha csak igazolni akarná őt, indokolni tettét a többiek előtt. „Hagyd, hiszen temetésem napjára szánta;” Mária valószínűleg felzokog.

Miként fogadja Mária cselekedetét Júdás, Márta, Lázár és az apostolok? Lázár feltehetően nem csodálkozik. Ismeri a testvérét, ő ilyen. Júdás? Ő a közösség pénztárosa. Kötelességének tartja megjegyezni, hogy ez a kezet, felelőtlenség. Az olajat el kellett volna adni, s az árát szétosztani a szegények között. Szociális demagógia. Milyen ismerős.

Az apostolok valószínűleg féltékenyek. Egymással is vetélkedni szoktak, kit szeret jobban a Mester. S most ez a Mária! Ő került a középpontba. Lehet, hogy egyik a fejét csóválja, a másik Jézus arcát figyeli, a harmadik dühösen elfordul, látni sem akarja ezt a rajongó némbert. S az ötödik azt mondja, nem bírja elviselni ez a nő, hogy ne szerepeljen. Ám amikor Jézus megindokolja Mária tétét, valamennyien megnyugodnak. Ő, hát így érthető Mária cselekedete. Nem kell semmitől sem tartani. Jézus bejelentése sem rendíti meg őket. Megszokták már, hogy a Mester időnként ezt mondogatja, meg fog halni. És zajlik a társasági élet tovább.

Jelenetre bontás, képekre bontás

A kapcsolatok feltárását követően — kérdések segítségével elevenítettük fel a viszonylatokat — az volt a cél, hogy a hallgatók szerepekbe bújva, még érzékletesebb módon jussanak a metafórikus jelentés felismeréséhez.

Harmadik lépés: dramaturgiai munka

1. Ennek előfeltétele volt, hogy *jelenetekre bontsák a Jézus megkenetése Bethániában című újszövetségi részt*. Miután a hallgatók ismerték a megkenetés más változatait is Máté és Márk evangéliumából, a jelenetezés során már ezeket is figyelembe vehették. Vették is, sőt el is rugaszkodtak azoktól, fantáziájukkal egészítve ki a bibliai helyzetleírást. A Szentírásban például vacsoráról van szó, ezt ők nem szertartásos asztali étkezésként értelmezték, hanem úgy, mint valamiféle állófogadást, amikor is ki, hol, ülve vagy állva falatozik. Közösén húzták meg a ceruzákat, jelölték ki a dramaturgiai választóvonalakat, azaz a fejezetet jelenetekre bontották. És ezt rögzítették. 2. Majd térben is elrendezték a jeleneteket. A változásokat térforma módosításokkal bontották négy képre. Ezt is felvázolták.

3. Megegyeztek abban, hogy a képeket kétféleképpen jelenítik meg:

a/ mozgóképben (verbális, mimes improvizációban),

b/ állóképben (kimerevített diakép módján)

4. Megállapodtak abban is, hogy a tanár mindegyik jelenetben kijelöli a fókuszot, a koncentrációs pontot, amelyre állandóan figyelniük kell, amikor a szerepük szerint jelen vannak a képen.

5. Tisztázták, hogy a tanár is szerepet ölt magára, ő lesz a rendező, aki többek között rögzíti a diaképeket is.

Negyedik lépés: csoportos játék, közös (tanári is) elrendezésben

Miután tisztázták a szerepeket, egy-egy fókuszpontra koncentrálna a szituáció a következőképpen bomlott jelenetekre és képekre.

1/A

Koncentrációs pont: mindenki az evésre-ivásra összpontosít

Emberekkel teli szobabelső. Benne élet. Vendéglátók kedveskednek, apostolok beszélgetnek, asszonyok fel-

szolgálnak, Jézus ül, magányosnak látszik. Mária lép be az ajtón. Kezében korsó. Jézusra tekint.

1./B

Amikor ez a beszédes, mozgásos jelenet odáig ér, hogy Mária belép a helyiségbe, a tanár diafilmkészítő szerepébe lép, s csapóhangra rögzíti az eseményt. Ekkor merevedik ki a kép. Mindenki abban a helyzetben marad, amelyben a csapó hangja találja.

2./A

Koncentrációs pont: Mária

Mária kiönti a korsó tartalmát Jézus lábára, s mellé térdel. Erre a váratlan fordulatra minden résztvevő másként reagál. Mindenki szerepe szerint viselkedik, beszél és gesztikulál.

2./B

Ismét csapóhang, megszületik a második felvétel.

3./A

Koncentrációs pont: Judás

Judás beszél. Kritizálja Mária tettét. Ki hogyan figyel. Miféle kiscsoportok jönnek létre, ki ért egyet Judással, ki nem, ki tartózkodik.

3./B

Csapóhangra rögzül a harmadik diakép.

4./A

Koncentrációs pont: Jézus

Jézus válaszol Judásnak. A Mester, amikor megszólal, feláll. Átrendeződik a tér. Hogyan viselkednek az őt hallgatók?

4./B

És kész a negyedik kép is.

Ötödik lépés: *Segítség a szerepformálóknak, újrajátzás*

A tanár bevallja, hogy nagy buzgalmában és alkotáslázában kihagyott egy fontos mozzanatot, történetesen azt, hogy segítsen a játszóknak szerepük megformálásában. Eddig jobbra csak Máriára és Jézusra összpontosítottak, az egymáshoz és hozzájuk fűződő kapcsolatra, de nem tisztázták eléggé, kik is azok a többiek, akik Lázár házában vannak, mint jellemek. Nem árnyalták a figurákat meg.

Megnézve az első képsort, feltűnt, hogy a mellékalakok sematikusak. A játékosok csak a maszkot húzták magukra, de nem a személyiségjegyeket. Mielőtt tehát

újra elindították volna a valóságos képsort, beszélgetni kellett Lázárról. Mártárról az apostolokról, Péterről és Tamásról, Jakabról és Judásról.

A tanár újfent kérdezett, most már konkrétan, az epizód-szereplőkre vonatkozóan. Vajon Márta elégedett-e háziasszonyi tisztével? Menekül-e ebbe a szerepbe, vagy ez a természetes közege? Netán sértődött? Lázár hány éves lehet? Maradt-e nyoma annak, hogy halálos beteg volt? Hálás-e Jézusnak, vagy szorongatja furcsa helyzete? Végülis ő jött vissza a halálból. És Péter? Kicsi, nagy, vékony, kövér, jámbor, okos, csendesszavú, nagybeszédű? És Judás? Demagóg? Karrierista? Tusakodó? És milyen lehetett Jakab tizenéves korában, hogy él benne Jézus, a testvére, felnéz rá, féltékeny? A kérdéseket a tanár az adott szereplőknek tette fel. Először nekik kellett végiggondolni a választ, a többiek persze kiegészíthették. Ezek után újra tisztázták, ki hol helyezkedik el a jelenetek szerinti térben, kihez közel, kihez távol, kihez bizalmas és kihez bizalmatlan?

Na és a koncentrációs pont. Ha sikerül arra figyelni, nő a játék hitele. A koncentráció megadott iránya nem engedi elkalandozni a játékost. A tanár a fókuszpontokra újra felhívja a figyelmet. Ezek: az étkezés, Mária, Judás, Jézus.

Csak diaképek

A harmadszori újrajátzásnál már csak a csapó hangja hallatszott. Mint egy diafilmen, egymás után következett az első, második, harmadik, negyedik szöveg nélküli diakép.

Az óra végére meg is fogalmazódott — nem direkt módon — de megfogalmazódott a bibliai üzenet. Egyikük így szólt: Mária megértette, asszony léteire értette meg a krisztusi magatartás lényegét. És mert megértette, át is vette és gyakorolta. S ez a lényeg nem más, mint a szeretet, amely nem mérleget, amelytől nem idegen az áldozatvállalás sem. Mária cselekedetében, a megkegyelben, ez az önfeláldozó szeretet testesül meg.

Biztatásul és példa gyanánt a mai Máriáknak és nem Máriáknak. Ám ezt már a foglalkozásvezető és -rögzítő tanár mondja.

II. rész

Ugyanott egy héttel később

A bibliai történettel kapcsolatos drámaóra folytatása. A Lázár házában történtek szabad asszociációjára a hallgatók által létrehozott improvizációk, drámajátékok következnek.

PEDAGÓGIAI SZÁNDÉK:

A bibliai történet feldolgozása során szerzett benyomások, élmények hatásos elrendezése, elmélyítése a cél; végsősoron morális készítés a segítő cselekedetre. Legyen az lelki, testi vagy szociális indíttatású.

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA:

A tanár úgy gondolja, hogy drámai improvizációval, mégpedig a hagyományos színjáték-építkezés formájával kísérli meg pedagógiai szándéka megvalósítását. Három kiscsoportot hoz létre, s a létrejött kisközösségek keresik meg a témát, alakítják ki a cselekményt, ők maguk között osztanak szerepet, határozzák meg a figurák ka-

rakterét, jellemét, ők is játsszák el, tehát létrehozzák a rögtönzöses drámajátékot.

Első lépés:

A tanár megbeszéli a feladatot a hallgatókkal. A Jézus megkegyelése Bethániában jelentsorra rimelő drámai szituációt találunk ki, valóst vagy fiktívet, egyikőjüket vagy közösen kialakítottat, és azt megtervezik, a színpadi dramaturgiából ismert technikával felépítik. Rövid színjátékot csinálnak. A csoport választhat rendezőt, de az egész lehet közös mű is. Kérdések hangzanak el és válaszok és ötletek és témák.

Második lépés:

Három kiscsoportban indul el a munka. A tanár ide-oda jár a csoportok között és kérdésekkel segít, ha igénylik. A méhkaszsongásra emlékeztető zaj jelzi, hogy dolgoznak. Sorjáznak az ötletek, vita, majd döntés. A csoportok a sarkokba vonulnak, próbálnak.

Szerepekbe bújnak, jeleneteket alkotnak. Negyedóra áll rendelkezésükre. A tanár tudja, hogy ez nem sok idő, azt is, hogy hibátlan teljesítményt nem várhat, de azt is, hogy a rögtönzés választ ad: megértették-e Mária gesztusának indítékát?

Harmadik lépés:

A csoportok bemutatják alkotásaikat. Előzetesen kialakítják a színpadi teret, elhelyezik a játékhoz szükséges kellékeket. A másik két csoport nézőként helyezkedik el. Az alábbiakban leírjuk, milyen drámajátékok születtek.

1. Konfliktus a családban.

Hárman játsszák. Szín: lakótelepi lakás egy szobája. Nem derül ki, miféle társadalmi réteghoz tartoznak a benne élők. (Ennek nem nyomoztak utána).

Kilenc év körüli gyermek kedvenc játékaival játszik. A nagymama köt. Az anya korholja a nagymamát. Mondott valamit a szomszédoknak, noha ő, a lánya már közölte vele többször, hogy ne fecseggjen, ne kavarja azt a bizonyosat, hagyja őket élni! A mama válasza olaj a tűzre. Az anya feljebbviszi a hangját, kiborul és azt üvölti, amire vágyik, de amit eddig nem mondott ki, hogy vonuljon a mama a szociális otthonba, s éljen úgy, ahogy akar.

A gyermek, a jelenet tanúja, egyre dermedtebben hallgatja az anyját. Amikor az hisztériásan kirohan és a nagymama hüppögve pityeregni kezd, a gyerek feláll, és játékeit, babáit, kincseit a nagymama ölébe szórja, miközben átkarolja, simogatni kezdi az arcát.

— A beszélgetés során megfogalmazódott: a kislány nem bírta elviselni a nagymama megitrását, gesztusával vigasztalni akarta őt nagy megaláztatásában. Ez a csoport megértette a bibliai jelenet egyik lehetséges értelmét.

2. Veseátültetés

Hatan játsszák négy jelenetben.

1. jelenet

A 18 éves leány egy orvosi vizsgálatról jövet közli otthon a szülőkkel, hogy baj van az egyik veséjével, s hogy a vizsgálatot végző orvos nagybácsi ma este eljön a szülőkhez.

2. jelenet

Az orvos rokon a családi asztal mellett közli a diagnózist és a javallatot. A gimnazista lány egyik veséjét ki kell venni, s be kell ültetni — lehetőleg egy családtag ép szervét. Nagy a kétségbeesés.

3. jelenet

Közlik a tényt a gimnazista kislány nővérével, aki másfél éve férjnél van. Ő úgy gondolja, hogy alá kell vetnie magát a műtétnek, s oda kell adnia a fél veséjét.

4. jelenet

Közli a fentieket a férjével. A házaspár szereti egymást, gyereket szeretne.

A férj felesége ötleletért nem lelkesedik. A jelenet nem zárul le. Nem tudható, hogy a nővér döntése nem jelenti-e a házasság felborulását.

— A megbeszélésen ehangzottakból: Mi indokolja a nővér altruizmusát? Miért vállalja ezt az egész további életét befolyásoló műtétet? Ez a játékból — állapították meg — nem derül ki. Ezt nem ábrázolták.

A csoport ennek nyomán rájött, hogy a játékból valami tényleg hiányzik. Mégpedig egy olyan jelenet, amelyből kiderülne, hogy a két testvér a szokásosnál jobban szereti egymást. Az anya, aki kisebb-nagyobb megszakításokkal évekig volt kórházlakó, alig tudott a kislányával foglalkozni, jószerelemmel őt a hét évvel idősebb nővére nevelte, az ő szeretete formálta. Az újrajátszáskor ez a jelenet beiktatódott. Ettől azonban a férjjel való konfliktushelyzet még drámaiabbá vált, a feszültség a végére sem csökkent.

3. Mi lesz veled?

Az improvizatív drámát hatan játsszák több jelenetben. Fiatal jegyespár a színen. Láthatóan igen szeretik egymást. Házassági tervükről beszélnek. A leány — ez kiderül, — főiskolai hallgató, a fiú pedig pályakezdő mérnök. Elválnak, a lány indul a főiskolára, s noha zebrán megy, elüti egy autót. Kórházba kerül, s gipszágyba. Gerinc sérülést szenvedett. Megjelenik a kétségbeesett anya, s a fiú természetesen, s ott az orvos, aki közli, műtétre van szükség, de garantáltan, jó feltételek között csak Kaliforniában tudják elvégezni. Megtudjuk, hogy az anya özvegyen nevelte a lányát, s nincsenek milliói. A hír a balesetről s a tengeren túli műtétről elér a fiú családjához is. A fiú anyja elutasító, egyébként sem helyeselte ezt a házassági tervet, a menyasszonyt ki nem állhatja, s az égiek rendelkezését látja az eseményekben. A fiú apja viszont segíteni akar. Tervező mérnök, mellékes keresetekből hétvégi házat épített, maguknak persze, s már amikor felvetődött fia házassági terve, a hétvégi házat nekik szánta. Most felajánlja, hogy adják el, s az árából gyógyíttassák meg a menyelöltöt, s aztán majd lesz valahogy.

A műhelymunka további lépéseit ezen a harmadik színjátékon mutatjuk be.

Ennyi derült ki az eljátszott rögtönzéses játékból. Következett a megbeszélés. Mindenki elmondta, neki mit mond a játék, mi világos, mi nem, mi indokolt, s mi nem. Meggyőznek-e a szereplők az igazukról vagy becsületszóra kell elhinnünk, hogy minden így történt. — Miféle ember ez az anya? Miért ilyen kemény? Mért nem kedveli a lányt?

— A lány anyja olyan, mint egy nyuszi. Mi az oka, lehetne-e más, és milyen körülmények között?

— Az apa szereti a fiát, ez kiderült. De mi köze a lányhoz? Elviseli, kedveli, szereti, s ha igen, miért?

— A harmadik csoport tagjai, akik létrehozták ezt a játékot, olykor kapásból válaszoltak, ők u.i. tudták az okokat, csak nem játszották el, nem voltak képesek beleilleszteni a jelenetbe. Máskor viszont elgondolkodtak a kérdésen, sőt meg is hökkentek, hogy ez nem jutott eszükbe, s kitálatlak lehetséges válaszokat egymással is vitázva.

— A fiú anyjáról kiderítették, hogy azért nem kedveli a lányt, mert másféle, mint ő. Cicatermészet, amit ő ki nem állhat. Nyájas és szelid, és levette a férjét is a lábáról, mivel annak is az ilyen macskafajta kellett volna. Neki mindenért meg kellett küzdenie, ő lenről jöve vitte valamire. És az sem tetszik neki, hogy a lány csak tanítónő és nem visz semmit a házasságba.

Negyedik lépés:

A tanár szerepbe lép. Eljátszanak egy jelenetet az anya fiatal korából, hogy jobban értsék mai magatartását. Szín egy igazgató szobája. Az asszony ekkor huszonhat éves, elkészített pályamunka bemutatásával pályázik a vállalat egy fontos állására. A tárgyalás során az igazgató és a hölgy között hivatalos a hangneme, korrekt és tárgyyszerű. Am belép egy nálánál fiatalabb, macskás lány, s rögvést forrni kezd a levegő. Ő is hozza az önéletrajzát pályamű nélkül, s az asszony érzi, hogy elvesztette az állást. Visszavonul és gyűlöli.

A jelenetet eljátszák, a lány és az asszony azonos az eddigi szereplőkkel, az igazgató figuráját a tanár ölti magára. A tanár-igazgató játéka adja meg a magyarázatot most már meggyőzően; miért viselkedik így a fiú anyja. Ezek után újrajátsszák azt a jelenetet, amelyben a fiú szülei csapnak össze, eladják-e a hétvégi házat vagy se. Ekkor, a vita hevében, kiömlik az asszonyból a hajdani sérelem, hogy miért utálja ezt a fajta nőt, ilymódon a fia választottját is.

Ötödik lépés:

Új jelenet épül be a drámajátékba.

Az apa a pozitív figura. Ő a gesztus-gyakorló. De az eddigiekből nem sejlett ki igazán, hogy miért? Nem, mert nem játszották el. — Hogy a fiával gyengéd, az kiderült. De hogy milyen szívvel fordul a lány felé, az nem világos. A kismenyasszony személyiségjegyei már fölillantak abban a jelenetben, amelyben a fiúval volt együtt. De hogy ez a nőies lány, hogy bánik az apósjelölttel, s az miként viszonyul hozzá, az jelenetben eddig nem volt látható. Úgy döntöttek tehát, hogy beiktatnak egy új részt, s ebből kell kiderülni, hogy a lánynak és a fiú apjának szeretetteli a kapcsolata. A lánynak gyermekkorában halt meg az apja, itt most kiélheti az apa iránti vágyakozást is. A jelenetben cicás gyöngédséggel hálózza körül, az apát, aki azt szívesen fogadja. Örül, hogy a fia ilyen lányt talált magának, valójában ilyet szeretett volna ő maga is. Ezt játsz-

szák el, és el is játsszák, mégpedig a cselekménynek azon a pontján, a baleset előtt, amikor az apa felajánlja a fiataloknak, hogy lakjanak a hétvégi házban. És most már minden világossá vált.

A végére

A tanár azon szereti mérni a drámaóra eredményességét, mennyire feldobottak vagy megrendültek a tanítványai a foglalkozás végére. Jól tudja, hogy a közös alkotásnak, melyet művészeti indulat inspirál, s művészeti eszközök hoznak létre, annak hatása alól a résztvevő nemigen tudja magát kivonni. Ilyenkor más az arc, a tekintet, a mozgás, másként mennek el az óráról. Tűnődnek vagy mosolyognak, lebegnek vagy gondolkodva botladoznak.

Mint most is.

A tanár örül. Adott és kapott.

ÓRIÁSOK ÉS EMBEREK

Hospitáltam Pálffy Mária drámatanáránál

Pálffy Mari ugyanis egy általános iskolai tantestület teljes jogú tagjaként drámát tanít heti 18 órában. Azon a keddi napon, amikor meglátogattam, öt órája volt négy (alsós és felsős) osztályban. Amit a három egyes, különösen pedig a negyedik, összevont órában láttam, bármelyik iskolaigazgatót meggyőzték volna, hogy erre a „tantárgyra” szükség van. Olyan szerepet tölt be a drámaóra a nevelési folyamatban, amit az „oktató” jellegű tantárgyak alig-alig, a személyiség- és közösségfejlesztő diszciplínák (osztályfőnöki program, testnevelés, művészeti tárgyak, hit- és erkölcsstan, szakköri munka, gyermekmozgalmak) is a legjobb esetben részleteiben, nagyon is az adott nevelők személyiségétől függő mértékben tudnak megközelíteni.

Túlzott egyszerűsítés volna azt mondani, hogy a drámaórán kommunikálni tanul a gyerek. Bár, ha ezen a fogalmon nem csupán „közlés-technikát” értünk, hanem valami sokkal átfogóbb „kapcsolat-tudományt”, mondhatjuk akár ezt is.

Természetesen a drámaóra határfoka is függ a pedagógus személyiségétől — felkészültségétől és kreativitásától. Szerencsére a drámapedagógia — különösen hazánkban — viszonylag fiatal diszciplína, nincs még „leülepedett” módszertana. Művelői, ha eredményesen akarnak dolgozni — azaz ha egyáltalán munkalehetőséghez akarnak jutni —, kénytelenek folyamatosan fejleszteni, képezni, továbbképezni magukat. Valljuk meg, nem is olyan nyögvenyelős „kényszerűség” ez számukra, hisz a magyar drámapedagógus az a sajátos emberfajta, amelyik „önként és dalolva” és saját pénzén jár tréningről tréningre, táborról táborra, kurzusról kurzusra.

Pálffy Mari is azok közé tartozik, akik a lehetséges hazai „grádicokat” végigjárva megismerkedtek David Davis iskolájával, s a birminghami mesternek és munkatársainak, Eileen Penningtonnak és Dorothy Heathcote-nak hatása alatt egy bizonyos „angol módszer” honosításával kísérleteznek — nem is sikertelenül. Az ő esetében nagyon szerencsés találkozásnak mondható immár két-éves kapcsolata a Belváros-Lipótváros Deák Diák Iskolájával, melynek igazgatóhelyettese, Várnai Zsuzsa is a drámapedagógiai módszerek elkötelezettje, angol és holland személyiség- és csoportfejlesztő iskolák aktív ismer-

rője; s maga az igazgató, Gauland Mátyás sem megy a szomszédba egy kis játékosáért, ha valamilyen iskolai kulturális rendezvényen kosztümös szerepet kell vállalnia. A tantestület egészétől sem idegen a drámapedagógia, hisz az évnnyitó értekezletek is többnapos, korszerű szervezettefejlesztő tréninggel kapcsolódnak egybe. Így aztán nem meglepő, ha az osztálytanítók és osztályfőnökök általában igényt tartanak a tanrendbe illesztett drámaórára, és a jó kollegiális viszonyon túlmenő, átgondolt napi munkakapcsolatban állnak a drámatanárral.

Ha valamiért mégsem „annyira szép a menyasszony”, azaz valamiért mégsem kell olyan nagyon irigyelnünk sok tekintetben igen szerencsés kollegánokat, az a 40 perces (csupán egyetlen osztályban kettős) óra; és az, hogy a jókora iskolában, amelynek akár minden tanulócsoportjában lehetne drámaóra, egyedül kell(ene) minden drámapedagógiai igényt kielégítenie.

Isten ments, hogy azt állítsam: iskolai körülmények között 40 perc alatt nem lehet semeddig sem eljutni, de hogy meddig lehet valójában, az igazán csak a dupla órán érzékelhető. Az egyik VI. osztályt V.-től kezdve drámatagozatos osztályként kezelik: azaz nekik heti két, egybefüggő drámaóránk van. Néhány — az időcsapdát leszámítva kellemes — alsós és felsős egyes óra után végre ilyent is láthattam. Pontosabban szólva: végigélhettem... de haladjunk sorjában.

Itt is előbukkant a már más órákon is látott „paszuly-szármatívum”, mint fantázia-ébresztő játékkeret. Itt már abban a „stádiumban” voltunk, amikor az óriáspaszuly szárán felmászó emberek — akik az előző játékszakaszban azt mondták el, mit látnak a felsőbb régiókban lakozó óriások világában — immár állásfoglalásra készített körülményt jelentettek — az óriások számára.

A gyerekek tehát most óriások voltak, akiknek valamilyen módon „kezelniük” kellett a világukban felbukkanó apró lényeket. Az volt a dolguk, hogy falragaszok formájában nyilvánítsanak véleményt a jövevényekről, és szólítsák fel valamiféle magatartásra vagy cselekvésre óriástaarsaikat.

Szükséges hangsúlyoznom, hogy az instrukció minden tekintetben szigorúan a mese szintjén fogalmazódott